

підтримання на належному рівні і підвищення доступності та якості послуги.

Методика визначення нужденності сім'ї має більш реально враховувати чинники так званого економічного потенціалу сім'ї, до якого відносять трудові можливості членів домогосподарства самостійно забезпечувати свої потреби, нерухомість і транспортні засоби, які могли б, але не дають своїм власникам додатковий стійкий дохід. При цьому критеріями для надання допомоги мають бути такі: 1) середній розмір доходу на члена сім'ї нижче за встановлену межу; 2) відсутність нерухомості, накопичень, крупної земельної ділянки або майна, що може бути джерелом додаткового доходу; 3) наявність у сім'ї соціально вразливих категорій громадян (дітей-інвалідів, дітей-сиріт), що перебувають під піклуванням, самотні матері, вагітні жінки тощо.

Доцільно розвивати систему надання всіх видів допомоги «в одному вікні», перші результати впровадження якої в територіальних органах соціального захисту можна оцінити цілком позитивно. Це дає можливість скоротити час для збирання документів для одержувачів допомоги, уніфікує процедуру призначення допомоги, створює більш зручні та сприятливі умови для клієнтів і працівників відповідної служби.

Слід констатувати, що перехід до ринкових методів господарювання в Україні досі майже не поширювався на реформування системи послуг соціальної сфери. Вона залишається побудованою за принципом утримання постачальників, а не купівлі конкретних послуг. Підвищення адресності та якості надання соціальних послуг при раціональному використанні бюджетних коштів є одним із пріоритетів реформування системи соціального обслуговування України [3].

З огляду на зазначене вище необхідно зазначити, що гнучке та виважене застосування наведених заходів дозволить суттєво покращити процес забезпечення реалізації соціально-економічних гарантій, що спрямовані на інвестування людського капіталу.

Висновки

1. Прискорити процес розроблення державних соціальних стандартів і нормативів, передбачених Державним класифі-

катором, для чіткого визначення складових кожної соціальної послуги і розрахунку її вартості.

2. Встановлення розміру державної соціальної допомоги повинно здійснюватися на основі системи нормативів, це дасть змогу забезпечити адресність її спрямування.

3. Активізувати фінансовий контроль за наданням соціальної допомоги з метою результативного використання бюджетних коштів.

4. Необхідно визначити собівартість соціальних послуг, гарантованих державою на безплатній основі, соціально та економічно обґрунтувати форми і методи їх надання.

5. Розробити механізм переходу від однакових у країні соціальних гарантій до диференційованих по регіонах – це забезпечить єдиний підхід до формування місцевих бюджетів, що дасть змогу пом'якшити різницю у рівні доходів населення і підтримати необхідні стимули до їх підвищення за рахунок власних можливостей бюджету.

Список використаних джерел

1. Україна. Конституція. Постанова ВРУ від 28.06.96 №254/96-ВР // Відомості ВРУ. – 1996. – №30.

2. Україна. Міністерство праці та соціальної політики. Наказ «Державний класифікатор соціальних стандартів та нормативів» від 17.06.2002 №293.

3. Україна. Комітет з економічних реформ при Президентові України. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

4. Василик О.Д. Теорія фінансів: [підручник] / О.Д. Василик – К.: НІОС. – 2003. – 416 с.

5. Карлін М.І. Бюджетна система України: [навч. посіб.] / М.І. Карлін. – К.: Знання, 2008. – 428 с.

6. Кочеміровська О.А. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні: [аналітична доповідь] / О.А. Кочеміровська, О.М. Поліщук. – К., НІСД, 2012. – 54 с. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2012_nauk_an_rozrobku/soczhyst.pdf

УДК 659075.0

О.Г. ГОНЧАРЕНКО,
к.в.н., доцент,

Пенітенціарна система як виробник матеріальних благ

Досліджено природу суспільних благ, які надаються Державною кримінально-виконавчою службою України в забезпеченні захисту декларованих інтересів особистості та втрат від злочинності, що на сучасному етапі є значущою загальнодержавною проблемою.

Ключові слова: суспільні блага, суспільно корисна праця, ресоціалізація, соціальна реабілітація.

Исследована природа общественных благ, которые предоставляются Государственной уголовно-исполни-

тельной системой Украины в обеспечении защиты декларированных интересов личности и потерь от преступности, что на современном этапе является значимой общегосударственной проблемой.

Ключевые слова: общественные блага, общественно полезный труд, ресоциализация, социальная реабилитация.

The article studies the nature of social goods which are given by the state criminal and executive service of Ukraine in providing the defense of a person's proclaimed interests and from the damage done through the crime. That makes the important state problem at the present time.

Keywords: social goods, social and useful work, resocialization, social rehabilitation.

Постановка проблеми. Сьогодні загально прийнято вважати, що однією з базових економічних функцій держави є забезпечення виробництва суспільних благ. Конкретизуючи діяльність держави по створенню суспільних благ, виділяють такі напрями: систему внутрішньої і зовнішньої безпеки; законодавчу діяльність держави (забезпечення правового порядку); систему державного управління (ефективна держава); соціальне забезпечення; освіта, охорона здоров'я, об'єкти інфраструктури (матеріально-технічна її частина, система водопостачання і очищення стічних вод, комунікації, дороги, порти, аеродроми, єдина енергосистема). Акцентуючи увагу саме на правоохоронній діяльності, важко не погодитися з думкою директора ФБР Р. Мюллера: «Злочинність – соціальна проблема, і тому вона стосується всього суспільства». В зв'язку з цим питання діяльності правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю і її оцінка цікавить не тільки юристів, а й економістів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам вивчення природи суспільних благ присвячено багато праць як закордонних, так і вітчизняних вчених (Я. Глинський [1], М. Домбровський [2], Є. Жильцов [3], Х. Зер [4], І. Зулькарнай [5], В. Квашиш [6], С. Кутуков [7]). Але серед вчених немає однозначної думки стосовно розуміння сутності суспільних благ, які надаються Державною кримінально-виконавчою службою України.

Однією з рис чистого суспільного блага є відсутність суперництва у його споживанні (nonrivalry in consumption): користування цим благом одним суб'єктом не зменшує його кількості, не погіршує якості для інших користувачів. Люди спільно користуються законодавчими актами, що регулюють освіту, охорону здоров'я, соціально-трудова відносини. Чисельність споживачів цих суспільних благ може зростати при стабільному рівні забезпеченості кожного з них. У кожній країні існує певна структура попиту та пропозиції благ. Частина з цих благ є чистими суспільними благами, інші блага є благами колективного або індивідуального споживання саме завдяки певній державній політиці. Зміна статусу блага відбувається, як правило, при кардинальній зміні

соціально-економічних умов життя в країні, зміні державної економічної політики. Найбільш характерними є перетворення благ із суспільних у колективні, а також у блага індивідуального споживання. Саме такі зміни статусу благ відбуваються в останнє десятиріччя в Україні.

Метою статті є вивчення природи суспільних благ і особливості їх надання Державною кримінально-виконавчою службою України.

Виклад основного матеріалу. Про необхідність надання державою суспільних благ писали ще А. Сміт, С. Мілль. Уперше комплексне дослідження природи суспільних благ було проведено італійським економістом У. Мацоллою ще в 1890 році, а вивчення їхнього змісту проходило в межах вивчення державних фінансів. Пізніше К. Вікселль, розвиваючи цю тему, показав, що розрив між граничними приватними і соціальними витратами може бути покритий за рахунок податків, а витрати по наданню суспільних благ відносяться до державних витрат, причому визначити потрібну їхню кількість можна лише політичним шляхом – через голосування. Є. Жильцов, характеризуючи сутнісний зміст суспільних благ, вказує на їх принципи відмінності від приватних благ, називаючи при цьому «суспільно-обов'язковий підхід до формування засобів на їх виробництво з допомогою примусового, державного оподаткування, поєданого з державною і суспільною формами організації надання і використання цих благ» [3].

Одним з економістів, чий вклад у розробку сучасної теорії суспільних благ вважається особливо вагомим, є Менкур Олсон. У своїй фундаментальній праці «Логіка колективної дії: суспільні блага і теорія груп» він всебічно проаналізував проблему надання суспільних благ у контексті діяльності груп людей, об'єднаних спільним інтересом. За Олсоном, «досягнення будь-якої спільної мети або задоволення якогось спільного інтересу означає, що для цієї групи надається суспільне, або колективне благо» [3].

Ще один економіст, чий внесок у розробку сучасної теорії суспільних благ важко переоцінити, Дж. Бюкенен, схоже, не вважав за необхідне дотримуватися у своїх працях якогось єдиного, чітко окресленого їх визначення. Тому в залежності від цілей дослідження можна знайти різні тлумачення суспільних благ: від будь-яких благ, які «група або спільнота індивідумів через ті чи інші причини вирішує виробляти за посередництва колективної організації», до неподільних на таких, що спільно споживаються, благ [5].

І. Зулькарнай [5], аналізуючи надання суспільних благ в різних моделях державного устрою, розглядає державу в якості фірми, яка надає суспільні послуги, і встановлює можливість споживача впливати на їх ціни. М. Домбровським [2] було виявлено парадокс незавершеної трансформації (синдром неефективної пострадянської і постсоціалістичної держави), тобто нездатність держави ефективно надавати суспільні блага з причини «спонтанної приватизації суспільних благ (наприклад, діяльність правоохоронних органів, яка

виходить з-під контролю держави, хоча цей контроль принципово є мандатом держави»).

За кордоном у кримінологів і економістів існують спільні для вивчення наукові напрямки: *economics of crime*, *economics of prisons*. Дослідження закордонних вчених в цих наукових галузях дозволяють суттєво доповнити наші уявлення про діяльність системи кримінальної юстиції (органів правопорядку) і виділити два ключові напрями в наукових дослідженнях, які проводяться: соціально-економічні і економіко-криміналістичні.

Перший напрям представлений роботами відомого норвежського кримінолога Н. Крісті. Його ідеї розділяють і підтримують В. Стерн, Х. Зер [4], серед російських дослідників Я. Гилянський [1]. Головним для них є питання про призначення тюремної системи і результатів її діяльності. Вони прийшли до висновку, що тюремне ув'язнення не захищає суспільство від злочинності по причині невирішеності трьох ключових проблем:

1) слабкої інформованості суспільства про стан справ в тюрмах (про дотримання прав і законних інтересів засуджених, а також режимних вимог і їх порушеннях);

2) обмеження економічних можливостей держави (державна може не мати достатньо фінансових ресурсів для створення умов утримання, які відповідають вимогам міжнародних правових актів; створені умови для утримання засуджених можуть бути кращі, ніж рівень життя законослухняних громадян);

3) відсутність чітко встановлених суспільством соціальних цілей (їх може бути декілька: ізолювати від суспільства, виправити, навчити корисному ремеслу, надати медичну допомогу) і передбачуваних соціальних наслідків тюремного ув'язнення (відбувши покарання, ці особи повертаються в суспільство уже збагачені тюремним досвідом, тому можуть стати більш схильними до злочинів; у той же час за час перебування в пенітенціарних установах закритого типу послаблюються сімейні і дружні зв'язки, втрачається повага до них оточуючих, втрачається можливість знайти житло і роботу).

Якщо перша проблема має більшою мірою юридичний характер, друга – економічний, то – третя поєднує в собі обидва аспекти підсилені виникненням соціальних аспектів.

Більш того, Н. Крісті [1], виходячи за межі юридичної науки, розглядає боротьбу зі злочинністю як «індустрію», тобто чисто економічну проблему. На його думку, боротьба зі злочинністю це постійний економічний процес, на який є не тільки попит зі сторони суспільства, а й бажання платити за нього, оскільки пов'язаний він пов'язаний з безпекою. Проте він і Х. Зер [4] вважають, що головна небезпека полягає не стільки в самій злочинності, скільки в тім, що засуджені, які знаходяться в ізоляції від суспільства, втрачають соціальні зв'язки, не можуть само реалізуватися після звільнення і, в кінцевому підсумку, знову повертаються в названі установи, забезпечуючи таким чином, постійний попит на їх послуги. Це навело Н. Крісті на «крамольну думку» про заці-

кавленість деяких держав в розвитку їх «каральних систем». Щоб протидіяти цьому процесу він пропонує встановити контроль за «небезпечними державами».

Другий напрям – економіко-криміналістичний, пов'язаний з роботами західних та російських вчених, які розглядали проблему «ціни» злочинності. Встановлення достатності і ефективності залучених ресурсів для забезпечення безпеки і захисту декларованих інтересів особистості, а також втрат від злочинності (прямих і непрямих) є вкрай значущою загальнодержавною проблемою. В. Квашисом було встановлено, що рівень злочинності, який склався в країні «з однієї сторони, показує рівень економічного впливу злочинності на державу і суспільство, а з другої – обґрунтованість політичних і управлінських рішень, які приймаються на основі такої інформації» [6]. Якщо, на думку західних економістів, в основі розрахунків «ціни» злочинів лежать три категорії збитків (прямі збитки, виробничі збитки, немонетарні втрати), тоді як В.К. Квашис вважає, що прямі збитки від злочинності складаються із втрат одноразового і/або довгострокового характеру [6]. Розміри втрат від злочинності в різні періоди часу і в різних країнах варіюються в широких межах і постійно зростають.

Головний висновок, до якого приходять дослідники в ході аналізу визначення «ціни» злочину, свідчать не тільки про соціальні наслідки, втрати, понесені суспільством в результаті протиправних дій, але і про можливий безпосередній вплив цих витрат на темпи економічного розвитку країни. Тому з боку суспільства потрібний постійний і ретельний контроль діяльності держави, правоохоронних органів, у тому числі і пенітенціарної системи.

З середини 1980-х років у наукових дослідженнях з'явився новий напрямок (інституціональний підхід), завдяки якому були об'єднані два раніше названих підходи. Ключовим моментом, навколо якого велась суперечка, стало визначення рентабельності тюрем. Можливість укладання контрактних угод агентів, а саме, держави і правопорушника, публічних та приватних тюрем і суспільства, стало основою цього підходу [6]. Найбільш значимою аналітичною роботою цього напрямку стала стаття Кеннета Л. Авіо «Економіка тюрем», де тюрми розглядалися «як фірми з диверсифікованою продукцією» в межах демократичних держав, тобто організації з диференційованим виробництвом. Це дозволило йому назвати два напрямки скорочення державних витрат в цій галузі:

1) мінімізацію вартості застосування покарань, пов'язаних з ізоляцією і утриманням правопорушників в тюрмах, тобто заміну їх на покарання без ізоляції від суспільства, наприклад, перехід на систему грошово-кредитних штрафів, які розцінюються економістами в якості ринкового аналогу вироку;

2) проведення оцінки ефективності функціонування публічно керованих і приватних тюрем, а також приватизації перших в зв'язку з їх неефективністю. Якщо перший підхід переважно орієнтований на проблему скорочення числа засуджених, які утримуються в місцях позбавлення волі, то другий – на зниження державних витрат, підвищення еко-

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

номічної ефективності функціонування пенітенціарної системи в цілому за рахунок розвитку приватно-державного партнерства в цій сфері економічної діяльності.

Державна кримінально-виконавча служба України забезпечуючи реалізацію правоохоронних і соціально-економічних функцій виступає в якості важливого державного соціально-економічного інституту, тому її діяльність можна розглядати в макро- і мікроекономічному розумінні. В макроекономічному розумінні – це діяльність установ виконання покарань по наданню всієї сукупності послуг, пов'язаних з виконанням покарань, утримання під вартою осіб підозрюваних, звинувачених і засуджених в межах правового поля (Конституції України, бюджетного, цивільного, податкового і кримінально-виконавчого законодавства). В мікроекономічному розумінні під пенітенціарною економікою розглядається економічна діяльність державних підприємств установ виконання покарань, які створені в Державній кримінально-виконавчій службі України в організаційно-правових формах, які мають різну економічну основу і здійснюють виробничу діяльність по виробництву продукції, наданню послуг, виконанню робіт з обов'язковим залученням засуджених (ув'язнених) до суспільно корисної праці.

Макроекономічне розуміння пенітенціарної економіки супроводжувалось вивченням пенітенціарної системи в якості економічного суб'єкта з широкими правоохоронними і соціальними повноваженнями. Детальний аналіз послуг, які надає кримінально-виконавча система, показує, що вони відносяться в основному до суспільних і соціальних благ.

Надання послуг кримінально-виконавчою системою полягає в захисті суспільства від осіб, які раніше скоїли злочини, шляхом їх ізоляції від суспільства, забезпечення правопорядку і законності, охорони здоров'я і безпеки засуджених, а також персоналу, посадових осіб і громадян, які знаходяться на території установи виконання покарань, повною мірою відповідає основним характеристикам чистого суспільного блага. В установах виконання покарань містяться засуджені, які скоїли різні злочини, а саме 19,2% (або 28,8 тис. осіб) засуджені за розбій, грабїж та вимагання; 14,5% (або 21,8 тис. осіб) за злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів; 11,1% (або 16,7 тис. осіб) за умисне вбивство, з них 5,6% (або 8,5 тис. осіб), які вчинили вбивство при обтяжуючих обставинах; 6,6% (або майже 10 тис. осіб) за нанесення умисного тяжкого тілесного ушкодження; 1,6% (або 2,5 тис. осіб) за згвалтування. Серед засуджених майже 10% (або 13,2 тис. осіб) засуджені на строк понад десять років і 1798 осіб (1,2%) відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі [8].

Характер послуг, які надає Державна кримінально-виконавча служба України дозволяє визначити її діяльність як монополістичну. Обсяги виробництва суспільних благ визначаються межами її державного фінансування. Своєчасне і повне бюджетне фінансування дозволяє не тільки стабілізувати, а й збільшувати їх обсяги виробництва та надавати їм нові якісні

характеристики. Пенітенціарна політика, яка проводиться державою спрямована на повагу прав і свобод громадян, гуманізацію виконання покарань, дотримання вимог українського законодавства і міжнародних (правил і конвенцій) правових актів відносно умов тримання осіб, які знаходяться під слідством і засуджених до позбавлення волі, а також їх відповідності. Крім того, необхідно враховувати і український менталітет, дотримання жорстких вимог, встановлених кримінально-виконавчим законодавством, існуючий суспільно-економічний і політичний устрій. Протягом тривалого періоду часу в нашій країні існувала думка, що при вільному споживчому виборі не знайдеться достатньої кількості фірм готових надавати це благо на ринок в достатньому обсязі і на тих же умовах, що і державні підприємства установ виконання покарань. На початку 1990-х років велись дискусії про утворення приватних тюрем. Передбачалося, що їх створення дозволить вирішити ряд економічних і організаційних проблем, тим більше що позитивний досвід їх функціонування мали Великобританія, Швеція, Австралія, Японія та США.

Кримінально-виконавча служба України надає також соціально значимі суспільні блага, які різноманітні за своїм призначенням. Зміст сучасної кримінально-виконавчої політики пов'язаний з розвитком і примноженням людського капіталу, здійсненням соціальної реабілітації засуджених. Соціальна реабілітація засуджених припускає цілеспрямовану дію на зниження ризику скоєння ними злочинів і надання допомоги в питанні становлення їх законослухняними громадянами. Все це дозволяє розглядати діяльність кримінально-виконавчої служби не тільки як інституту боротьби зі злочинністю, але і як одну зі сторін життя суспільства. «Саме тут проходить найбільший вплив на правове і моральне обґрунтування покарання, соціально-правовий стан особистості в суспільстві, характер, поступливість суспільного устрою, економічний і політичний стан держави» [3]. Більш того, на думку С.А. Кутукова [7] сучасний виправний заклад – це важливий державний соціальний інститут, в якому в цілому узаконений набір інструментів, які передбачають ресоціалізацію правопорушника. Людині, яка відбуває покарання законом надано право на отримання освіти, професії, охорону здоров'я, соціальний і правовий захист, які дозволяють після звільнення адаптуватися до умов нормального життя. Необмеженість користування цими благами поєднується з індивідуальним характером їх споживання, в той же час завдяки їх наявності забезпечується довгострокова суспільна перевага.

Висновки

Аналізуючи вищевикладене, можна зробити такі висновки:

1. Однією з базових економічних функцій держави є забезпечення виробництва суспільних благ, які реалізуються через систему внутрішньої і зовнішньої безпеки; законодавчу діяльність держави; систему державного управління; соціальне забезпечення; освіта, охорона здоров'я, об'єкти соціальної інфраструктури.

2. Зміна статусу блага відбувається при кардинальній зміні соціально-економічних умов життя в країні, зміні державної економічної політики, тому відбувається перетворення благ із суспільних у колективні, а також у блага індивідуального споживання.

3. Нездатність держави ефективно надавати суспільні блага з причини «спонтанної приватизації суспільних благ (наприклад, діяльність правоохоронних органів, яка виходить з-під контролю держави, хоча цей контроль принципово є мандатом держави)».

4. Наукові напрями: *economics of crime*, *economics of prisons* доповнюють уявлення про діяльність системи кримінальної юстиції (органів правопорядку) і виділяють два ключові напрями наукових досліджень: соціально-економічні і економіко-криміналістичні.

5. Сучасний виправний заклад – це важливий державний соціальний інститут, в якому узаконений набір інструментів, які передбачають ресоціалізацію правопорушника.

Список використаних джерел

1. Гилинський Я. Предисловие ко 2-му изданию книги Н. Кристи «Борьба с преступностью, как индустрия» / Я. Гилинский. – М.: РОО «Центра содействия реформе уголовного правосудия», 2001. – 224 с.
2. Домбровский М. Роль государства в постиндустриальной экономике / М. Домбровский // Общество и экономика, 2006. – №5. – С. 115–121.
3. Жильцов Е.Н. Экономика общественного сектора и некоммерческих организаций: Учебное пособие / Е.Н. Жильцов. – М.: Изд-во МГУ, 1995. – 127 с.
4. Зер Х. Восстановительное правосудие: новый взгляд на преступление и наказание. Пер. с англ. Под ред. Л. Карнозовой и С. Пашина / Х. Зер. – М.: центр «Судебно-правовая реформа», 2002. – 324 с.
5. Зулькарнай И. Государство как форма по предоставлению общественных услуг / И. Зулькарнай // Общество и экономика, 2006. – №5. – С. 74–115.
6. Квашиш В. «Цена» преступности как криминологическая проблема / В. Квашиш // Уголовное право, 2008. – №6. – С. 94–102.
7. Кутуков С.А. Уголовно-исполнительная система как часть общества: социальные функции и проблемы взаимодействия / С.А. Кутуков // Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление, 2008. – №1. – С. 115–126.
8. Загальна характеристика ДПтС України [Електрон. ресурс] Державна пенітенціарна служба України. – URL: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.

Л.Л. КУШНІР,
к.е.н., доцент, Полтавський університет економіки і торгівлі

Інституціонально-ресурсне забезпечення проектної доктрини розвитку вітчизняної економіки: ретроспективний аналіз

Здійснено аналіз державних заходів з інституціонально-ресурсного забезпечення розвитку економіки радянського періоду. Показана ключова роль конституційного супроводу в запровадженні проектного методу розвитку народного господарства. Обґрунтовується необхідність застосування елементів проектної доктрини в системі державного регулювання національної економіки України.

Ключові слова: проектна доктрина, інституціональне забезпечення національної економіки, ресурсне забезпечення національної економіки, державне планування, стратегічні цілі, сталий розвиток.

Осуществлен анализ государственных мероприятий по институционально-ресурсному обеспечению развития экономики советского периода. Показана ключевая роль конституционного сопровождения во внедрении проектного метода развития народного хозяйства. Обосновывается необходимость применения элементов проектной доктрины в системе государственного регулирования национальной экономики Украины.

Ключевые слова: проектная доктрина, институциональное обеспечение национальной экономики, ресурсное обеспечение национальной экономики, государственное планирование, стратегические цели, устойчивое развитие.

The analysis of state measures concerning institutional and resource providing of economy development during Soviet period was done in the article. It was shown the key role of constitutional accompaniment in implementation of project method in national economy development. The necessity of project doctrine elements adaptation in the state regulation system of national economy in Ukraine was grounded in the research.

Keywords: project doctrine, institutional providing of national economy, resource providing of national economy, state planning, strategic goals, stable development.

Постановка проблеми. Протягом двох останніх десятиліть наше суспільство, скероване за неоліберальною моделлю економічного розвитку, неухильно віддалялося від